

В. Д. ХАЛАМЕНДИК

Миколаївський державний університет ім. В. О. Сухомлинського

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ МИКОЛАЇВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО: ДОСВІД УПРАВЛІННЯ

Наукові праці МАУП, 2008, вип. 1(17), с. 49–52

Розкривається історичний шлях одного з науково-методичних підрозділів Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського — кафедри педагогіки початкової освіти. Акцентується увага на сучасних підходах до управління навчально-виховним процесом.

У сучасних умовах реформування освіти в Україні та її приєднання до Болонського процесу значна увага приділяється пошукам інноваційних технологій і методик професійної підготовки педагогічних кадрів. У зв'язку з цим особливого значення набуває історичний підхід до вивчення процесів становлення загальнопедагогічної підготовки вчителя в контексті розвитку педагогічного вищого навчального закладу (ВНЗ), його наукових підрозділів.

Певні аспекти розвитку освіти й педагогічної думки досліджували Н. М. Дем'яненко, М. Б. Євтух, В. К. Майборода, Н. Г. Ничкало, Б. М. Ступарик, О. В. Сухомлинська, М. Д. Ярмаченко та інші вчені, наукові праці яких стали помітним внеском у розроблення проблем педагогічної освіти України.

Водночас слід зазначити, що залишаються ще не вивченими багаті архівні фонди з історії становлення та розвитку педагогічної освіти на півдні України, зокрема у м. Миколаєві та області. Цими рядками хочемо привернути увагу до одного з науково-методичних підрозділів Миколаївського державного університету (МДУ) — кафедри педагогіки початкової освіти. Відлік діяльності кафедри почався з дня відкриття у Миколаївському педагогічному інституті факультету підготовки вчителів початкових класів (ФПВПК), деканом якого було обрано кандидата педагогічних наук, доцента Ю. О. Грицаю, а завідуючою кафедрою педагогіки і методики початкового навчання — доцента В. В. Твердохліб. З вересня 1979 р.

завідувачем кафедри стала кандидат філологічних наук, доцент В. П. Ощепкова.

За короткий час утворився працездатний колектив кафедри. До його складу входили не лише педагоги і методисти, а й викладачі окремих навчальних дисциплін. Це давало можливість співробітникам кафедри зайняти активну позицію у безпосередній підготовці фахівців і спрямувати педагогічну діяльність на читання практично всіх фундаментальних дисциплін шкільної програми: сучасна українська та російська мови, література, математика, природознавство, фізична культура (викладачі Н. О. Прасол, В. С. Марущак, В. П. Ощепкова, Ю. А. Вецало, О. М. Деркач, С. В. Алексеєва та ін.).

Упродовж п'яти років склад кафедри збільшився від 6 до 24 осіб. Серед викладачів, крім уже згаданих, були доценти: Ю. О. Грицай, В. В. Твердохліб, Т. Л. Бабенко; викладачі: Л. О. Іванова, В. О. Трохименко, В. І. Мірошніченко. Деяко пізніше стали працювати доценти: В. П. Токар, Г. С. Кириченко, кандидат біологічних наук С. В. Гетьманцев; молоді викладачі: О. А. Дубова, О. І. Мельниченко, А. К. Жуковська, М. А. Ландер, І. В. Казанжи та ін.

У цей період основним завданням, яке ставила кафедра перед колективом, було підвищення якості викладання навчальних дисциплін, поліпшення матеріально-технічного оснащення навчального процесу.

У період 1985–1988 рр. (завідувач кафедри доцент Р. І. Солопова) значна увага приділяється

науково-дослідницькій діяльності кожного члена кафедри. До аспірантури вступають викладачі О. С. Соколовська, І. А. Хрестина, Т. О. Процик, які згодом успішно захистили кандидатські дисертації.

З метою вдосконалення підготовки вчителів початкових класів у 1988 р. кафедра розділилася: була створена самостійна кафедра філологічних та природничих дисциплін (завідувач В. П. Ощепкова). Кафедру педагогіки та методики початкового навчання відтоді і до 1993 р. очолює доцент В. І. Шахненко. У цей період встановлюються тісні зв'язки зі школами, до роботи на кафедрі залучаються вчителі-практики початкових класів: відмінники народної освіти України С. І. Якименко, К. Ф. Нор (нині С. І. Якименко — доктор наук в галузі освіти, професор, К. Ф. Нор — кандидат педагогічних наук, доцент).

У період завідування кафедрою доцентом С. П. Кисельовим (1993–1996 рр.) її членами стали молоді перспективні викладачі, випускники МДПІ: О. А. Кузнецова (згодом декан психолого-педагогічного факультету), Л. В. Канішевська (нині завідувач лабораторії шкіл-інтернатів Інституту проблем виховання АПН України), які пізніше, після успішного захисту дисертацій, стали кандидатами педагогічних наук, доцентами. Встановлюються тісні зв'язки з Новобузьким педагогічним училищем, загальноосвітніми навчально-виховними закладами міста Миколаєва, створюються сприятливі умови для науково-дослідної роботи викладачів кафедри.

Слід наголосити, що С. П. Кисельов (1940–2007) активно займався дослідженням актуальних проблем формування світогляду учнів, позакласної й позашкільної роботи з молодшими школярами, питаннями науково-дослідної роботи у школах нового типу. Він автор понад 120 наукових і методичних праць, опублікованих у різних видавництвах України та Росії. Серед його основних праць особливо помітні такі: “Науково-дослідницька робота у школах нового типу: організація, методика, результат” (К., 2000), “Організація і методика науково-дослідної роботи учнів”: Навчальний посібник для директорів, учителів шкіл (Миколаїв, 1996).

Надалі кафедру очолювали: доцент Л. В. Канішевська (1996–2001 рр.), доцент К. Ф. Нор (2001–2002 рр.). Для цих періодів діяльності кафедри, враховуючи сучасні вимоги до вищої освіти, характерним став новий підхід педагогів-науковців до розробки навчальних планів, які передбачають підготовку бакалаврів, спеціалістів і магістрів, ак-

тивізується також співпраця з міським та обласним управліннями освіти, обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти.

З вересня 2002 р. до 29 червня 2004 р. кафедру педагогіки та методики початкового навчання очолював автор цих рядків. До складу кафедри входять п'ять викладачів: доценти О. С. Соколовська, С. П. Кисельов, С. І. Якименко, В. Д. Халамендик; старший викладач Б. В. Колодяжний; старший лаборант кафедри З. Г. Карбушева (з 1986 р. і дотепер).

Усі члени кафедри мають великий досвід роботи, більшість із них багато років працювали в загальноосвітніх навчально-виховних закладах.

Відповідно до напрямів державної політики у сфері освіти, визначених Конституцією України, законами України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про позашкільну освіту”, “Про вищу освіту”, а також подальшої стратегії, визначеної Національною доктриною розвитку освіти і державною програмою “Вчитель”, однією з головних складових діяльності кафедри стало якісне забезпечення вищої професійної освіти випускників психолого-педагогічного факультету, майбутніх учителів початкових класів. З цією метою викладачі кафедри впроваджують у навчальний процес модульно-рейтингову систему оцінювання знань студентів, що дає можливість ефективніше організувати та проводити практичні заняття, допомагає активізувати самостійну роботу студентів.

Слід зазначити, що залучення майбутніх учителів початкових класів до системи неперервної педагогічної практики залишається одним із основних напрямів діяльності кафедри.

Зростає мережа загальноосвітніх навчально-виховних закладів міста Миколаєва та області, з якими здійснюються творчі зв'язки викладачів кафедри. У сукупності різноманітних форм і методів спільної діяльності передусім слід виокремити у цей період участь співробітників кафедри у дослідно-експериментальній роботі. Так, співробітниками кафедри педагогіки та методики початкового навчання спільно з викладачами кафедри природничо-математичних дисциплін (завідувач — доцент С. І. Дятлова) і вчителями Южноукраїнської школи № 1, Куйбишевської Снігурівського району Миколаївської області, № 1 м. Миколаєва загальноосвітніх шкіл, а також вихователями дитячих садків у результаті проведеного експериментального впровадження нових програм у навчальний процес початкової школи отримано важливі матеріали, які широко вико-

ристовуються у процесі перебудови системи дошкільної і початкової освіти.

На основі результатів проведених досліджень викладачі кафедри створюють нові програми і відповідні методики викладання конкретних дисциплін. Наприклад, завдяки наведеному вище експерименту доцентами С. І. Дятловою і В. Д. Халамендиком на підставі базового компонента дошкільної освіти розроблено програму навчання математики дітей дошкільного віку, впровадження якої успішно здійснюється в навчальному процесі дошкільних закладів, психолого-педагогічного факультету МДУ та в МОІППО.

Слід наголосити, що важливе місце в системі співпраці МДУ і закладів освіти посідали проблеми підвищення ефективності роботи загальноосвітньої школи.

У зв'язку з цим МДУ та обласне управління освіти і науки в зазначений період значну увагу приділяють підвищенню кваліфікації освітянських кадрів, у перепідготовці яких брали участь і співробітники нашої кафедри.

Зазначимо, що для вчителів початкових класів лекції читалися не тільки під час курсів підвищення кваліфікації в МОІППО, а й безпосередньо у школі. Виїзди викладачів кафедри для роботи з учителями на місцях, читання лекцій в учительській аудиторії, проведення відкритих занять з учнями початкових класів з використанням всього арсеналу методичних засобів і прийомів, які має сучасний ВНЗ, безсумнівно, стали найважливішими дійовими формами підвищення професійної майстерності вчителя.

Співпраця кафедр МДУ і загальноосвітніх навчально-виховних закладів набула особливого значення в умовах дослідно-експериментальної роботи.

Серед багатьох експериментальних майданчиків із різними напрямками роботи, що створені за участю обласного управління освіти та науки, ОІППО в загальноосвітніх навчально-виховних закладах міста Миколаєва та області, де викладачі кафедри стали науковими керівниками і консультантами, слід особливо відзначити такі: ЗОШ № 1 м. Южноукраїнська (директор — Н. М. Ковальчук) з проблеми “Модульно-розвивальна технологія навчання як основа творчого розвитку вчителя та учнів” (консультант — доцент С. П. Кисельов); Куйбишевську ЗОШ Снігурівського району Миколаївської області (директор — Р. В. Богданова) з проблеми “Інтеграція змісту навчально-виховного процесу” (консультант — доцент В. Д. Халамендик); дошкільний комплекс

№ 86 “Чайка” ВО “Зоря” м. Миколаєва (завідуюча — В. І. Соколова) з проблеми “Наука життя” дошкільнят як особистостей в умовах нового соціокультурного простору. Педагогічний погляд в майбутнє” (керівник — доцент С. І. Якименко); ЗОШ № 1 ім. Олега Ольжича м. Миколаєва (директор — М. Г. Матіюк) з проблеми “Діяльність колективу школи щодо створення державного національного загальноосвітнього навчального закладу нового покоління” (керівник — доцент В. Д. Халамендик, консультант — доцент С. П. Кисельов).

У цих освітніх закладах студентам психолого-педагогічного факультету надавалася можливість організувати і проводити професійне самодослідження не тільки під час проходження педагогічної практики, а й упродовж тривалого терміну (починаючи з II–III курсів) бути безпосереднім учасником експерименту, членом педагогічного колективу школи, що, безперечно, сприяло якісному забезпеченню методичної підготовки майбутнього вчителя та його адаптації до роботи у початковій школі. У зв'язку з цим заслуговує на увагу взаємодія співробітників нашої кафедри і педагогічного колективу Миколаївської обласної санаторної школи-інтернату № 7 (на той час директор — заслужений працівник освіти України А. О. Корольов) у залученні студентів до організації і проведення заходів у позакласний час, надавалася можливість студентам взяти участь у виконанні конкретних завдань в умовах фундаментального експерименту з проблеми “Особистісно-орієнтований підхід у процесі навчання, виховання та лікування школярів” (керівник — доцент С. І. Якименко, консультант — доцент В. Д. Халамендик). Тут студенти виступали на конференціях, спецсемінарах, брали активну участь у створенні різноманітних конкурсних програм, у розробці та захисті творчих завдань, надавали допомогу школі в організації та проведенні екскурсій, спортивних змагань, КВК, тематичних вечорів, конкурсів тощо.

Учителі цього закладу глибоко усвідомлювали, що студенти можуть стати справжніми вчителями тільки у процесі активного залучення до навчально-виховного процесу і пізнавальної діяльності.

З грудня 2004 р. кафедру педагогіки початкового навчання очолює професор С. І. Якименко. У цей період членами кафедри стали перспективні молоді викладачі, колишні випускники МДПУ: кандидат педагогічних наук О. О. Сокурєнко, викладачі Т. В. Троянова, Г. Б. Бреславська, Г. Л. Рурик. Усі вони є здобувачами наукової

школи, яку з 1994 р. очолює доктор наук в галузі освіти, професор С. І. Якименко.

За цей період успішно захистилися десять слухачів наукової школи, які отримали науковий ступінь кандидата педагогічних наук. Серед них Н. М. Огренич — директор МОІППО, Г. М. Тазарачева — директор Миколаївського обласного фонду соціального захисту інвалідів, Н. В. Шахірева — доцент ПСІКСУ, І. А. Хозраткулова — доцент МДУ ім. В. О. Сухомлинського.

Кафедра працює у напрямку впровадження технології, яка інтегрує навчальний матеріал з предметів, поєднуючи його у сфері “Людина і суспільство”, що дає змогу формувати у молодших школярів цілісне уявлення про навколишній світ, створюються оптимальні умови для розвитку і становлення кожного школяра, визначається унікальність, неповторність в усіх його процесах.

Крім того, кафедра здійснює зв'язки з міжнародним інноваційним центром гармонійного розвитку людини, міжнародним благодійним фондом “Україна-3000”, міжнародною асоціацією “Гуманна педагогіка”.

Ми намагаємося зберегти все те найкраще, що було характерним для діяльності кафедри у різні періоди 30-річного історичного шляху з урахуванням нових вимог, які висуває перед освітою сучасність.

Тільки на основі синтезу досягнень сучасної педагогічної науки з урахуванням історико-педагогічного досвіду минулого можливе науково обґрунтоване прогнозування вдосконалення загальнопедагогічної підготовки вчителя початко-

вих класів відповідно до сучасних вимог, що відображено у цільовій комплексній програмі “Вчитель”, в Законі України “Про вищу освіту”, в Національній доктрині розвитку освіти, а також відповідно до завдань Болонської декларації.

Саме у забезпеченні цих важливих завдань і вбачаємо ми подальший шлях діяльності кафедри педагогіки початкової освіти (вже як науковий підрозділ Інституту педагогічної освіти МДУ). І серед них, на наш погляд, першочерговим завданням є необхідність створення такої моделі взаємозалежності школа — кафедра педагогіки початкової освіти, яка була б спрямована на ефективне формування педагогічних кадрів початкової школи сучасної генерації, їх високого професіоналізму, нового мислення, готовності самовдосконалюватися, творчо працювати.

Минають роки. Інститут розквіта!..

Знов молодь приходить на зміну!

А пам'ять про тих, хто колись починав,

В серцях наших вічно незмінна!

Література

1. Миколаївський державний університет. Історичний нарис (1913–2003). — К., 2003.
2. Халамендик В. Д. Кафедра педагогіки та методики початкового навчання МДУ: історичний шлях і сучасність // Початкова школа. — 2003. — № 9(411). — С. 26–28.
3. Халамендик В. Д. Особистісно-орієнтований підхід у діяльності вчителя: врахування фундаментального принципу неповторності кожної дитини // Вересень: Наук.-метод., інформ.-освітній журн. — 2004. — № 3–4. — С. 73.

Науково обґрунтоване вдосконалювання загальнопедагогічної підготовки вчителя початкових класів відповідно до сучасних вимог можливо на основі синтезу досягнень сучасної педагогічної науки з урахуванням історико-педагогічного досвіду минулого. Кафедра педагогіки початкової освіти Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського вбачає у цьому своє головне завдання.

Научно обоснованное совершенствование общепедагогической подготовки учителя начальных классов соответственно современным требованиям возможно на основе синтеза достижений современной педагогической науки с учетом историко-педагогического опыта прошлого. Кафедра педагогики начального образования Николаевского государственного университета имени В. О. Сухомлинского видит в этом свою главную задачу.

Scientifically proved perfection of pedagogical preparation of the teacher of initial classes according to modern requirements is possible on the basis of synthesis of achievements of a modern pedagogical science in view of pedagogical experience of the past. The subfaculty of pedagogics of an elementary education of the Nikolaev state university of a name of V. O. Suhomlinsky sees in it the main task.

Надійшла 21 червня 2007 р.